

Jana Marie Tušková (Brno)

TRANSONYMIZACE OIKONYM A JEJÍ PROJEVY V MORFOLOGICKÉ ROVINĚ

TRANSONYMIATION OF OIKONYMS AND ITS RESULTS IN MORPHOLOGICAL LEVEL

The contribution deals with the transonymisation of proper names which is explored on Czech oikonyms exemplified in SYN2005 corpus. It proceeds from the current conception of transonymisation, extending it by a type of co-called “multiverbal transonymisation”, which is a frequent case in transonymisation of oikonyms to chrematonyms, e.g. *Brno* → *Kometa Brno*. It describes the factors influencing the process of transonymisation of oikonyms which can be divided into an non-language and language categories. Part of the contribution is dedicated to the morphological aspect of chrematonyms. The SYN2005 corpus material was used to describe development trends in the choice of endings in paradigms of chrematonyms created by transonymisation of oikonyms.

Keywords

oikonyms, chrematonyms, transonymisation, morphological aspects, SYN2005 corpus

1. Úvod

Tato studie přináší jeden z výstupů, které vznikly při výzkumu deklinace oikonym češtiny prováděných na materiálu synchronního korpusu psané češtiny SYN2005.¹⁾ Zabýváme se v ní živým a velmi progresivním jazykovým procesem – transonymizací oikonym v chrématonyma – jehož projevy lze sledovat i v morfologické rovině současné češtiny. Společně s postoji onomastickými tedy uplatňujeme i pohledy morfologické, protože se jedná o téma stojící na pomezí obou disciplín.

Korpus SYN2005 je součástí Českého národního korpusu a obsahuje 100 milionů textových slov (tvarů slov). Má vyvážené žánrové složení – tvoří ho 40 % beletristických textů, 33 % publicistických a 27 % textů odborné literatury, je tedy považován za reprezentativní.²⁾ Na základě naší několikaleté práce s tímto korpusem lze říci, že poskytuje řadu objektivních informací o současném úzu psané češtiny, umožňuje zkou-

¹⁾ Kromě SYN2005 existují ještě další dva synchronní korpusy psané češtiny – starší SYN2000 (velikostí shodný, ale méně žánrově vyvážený) a novější SYN2010, který byl zpřístupněn až na počátku roku 2011 (jeho velikost a žánrové složení je shodné s korpusem SYN2005). Podrobné informace o Českém národním korpusu lze najít na internetové adrese <http://ucnk.ff.cuni.cz>.

²⁾ Veškeré publicistické texty pocházejí z let 2000–2004, odborná literatura z let 1990–2004, beletrie může být dokonce i starší, ale v obou případech byl kladen důraz na to, aby starších textů bylo co nejméně.

mat morfologické vlastnosti proprií, zejména centrální jevy jejich deklinace, a stanovit deklinační vývojové tendence.³⁾

Sledovanou skupinou proprií se v korpusu SYN2005 stala oikonyma češtiny, tzn. množina vlastních jmen pojmenovávajících osídlené objekty, jež se vyskytují na území České republiky bez ohledu na jejich původ (*Litoměřice* – původem domácí / *Opava* – původem cizí, tj. před slovanské jméno).⁴⁾

Podle klasifikace tzv. sídlištních jmen V. Šmilauera⁵⁾ (nověji oikonym) byla tedy zkoumána vlastní jména:

- (1) **osad** (měst, vesnic), **městských čtvrtí, sídlišť, předměstí,**
- (2) **místních částí** (skupin domů, hradů atd.),
- (3) **staveb v osadách** (věží, zámků atd.).

Na základě výzkumu lze říci, že převážná část dokladů oikonym se v korpusovém materiálu váže zejména k názvům (1) osad (měst, vesnic), městských čtvrtí, sídlišť či předměstí.

Z uvedeného souboru byly vyděleny pouze:

- (1) názvy ulic, náměstí, nábřeží, mostů,
- (2) názvy tzv. staveb nesídlištních, tj. kostelů, božích muk, pomníků, mohyl atd., a to pro specifičnost jejich formálních struktur.

2. Transonymizace

Problém transonymizace je v onomastice jevem poměrně novým. **Transonymizace** je dosud chápána (a také definována) jako **fundující proces** založený na **vztahu proprium** → **proprium**, např. oikonymum „město“ *Praha* → chrématonymum „kino“ *Praha*.⁶⁾ Při transonymizaci se tedy nemění forma propria (oikonymum *Praha* je formálně homonymní se vzniklým chrématonymem „kino“ *Praha*), ale dochází k proměně propriálně druhových příznaků, které zvolený propriální lexém přiřazují k jiné třídě proprií.⁷⁾ Výsledkem transonymizace je tedy přesun z jedné pozice

³⁾ Zevrubně se této problematice věnuje monografie J. M. Tuškové, *Deklinační systém femininních oikonym v češtině. Synchronní pohled na základě Českého národního korpusu*, Praha 2011.

⁴⁾ I. Lutterer – R. Šrámek, *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Havlíčkův Brod 2004, s. 159, 196.

⁵⁾ V. Šmilauer, *Třídění vlastních jmen*. In: M. Blichá – M. Majtán (ed.), *Zborník pedagogic-kej fakulty v Prešove Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach. V. zasedanie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku a V. slovenská onomastická konferencia (Prešov 3.–7. mája 1972)*, zv. 3, Slavistika, Bratislava 1973, s. 109–111.

⁶⁾ *Encyklopedický slovník češtiny*, Praha 2002, s. 347.

⁷⁾ Jako další příklady transonymizace lze uvést: antroponymum *Tesla* → chrématonymum (značka žárovek) *Tesla*, hydronymum *Dunaj* → antroponymum *Dunaj*, hydronymum *Bystřice* → oikonymum *Bystřice*.

do jiné pozice v rámci propriální sféry jazyka a vzniklé proprium lze nazývat transonymum. Termín transonymum pak jasně odlišuje propria vzniklá transonymizací od jiných kategorií vlastních jmen užívaných v onomastické teorii, tj. deproprií či tzv. depropriálních proprií.⁸⁾ Šířeji se problematikou transonymizace zabývá R. Šrámek⁹⁾ a uvádí, že: „Rozhodující podmínkou transonymizace je povýšení (volba, využití) jednoho sémového prvku propriálního významu jako pojmenovacího motivu objektu jiného.“ Např. „hotel, kino, ...“ *Praha* mají být např. stejně „významné / světové / přitažlivé / proslulé / krásné“ jako „město“ *Praha*.

V případě transonymizace oikonym je třeba poukázat ještě na fakt, že některá oikonyma jsou součástí delšího procesu transonymizace, dochází tak k „řetězení“ transonymizace v diachronním pohledu, např. u oikonyma *Opava*: 1. hydronymum *Opava* → 2. oikonymum *Opava* → 3. chrématonymum „hotel“ *Opava*.

2.1. Tradiční a širší pojetí transonymizace

Dosud však není v české ani světové¹⁰⁾ onomastice vyřešeno, zda chápat transonymizaci pouze v tradičně uváděném homonymně přímočarém pojetí (oikonymum „město“ *Praha* → chrématonymum „kino“ *Praha*), nebo, jak navrhuje R. Šrámek,¹¹⁾ i v **pojetí širším**, v němž by byla rozlišována transonymizace dvojího druhu (typu):

(1) **tzv. čistá transonymizace** (bez formální obměny)

fundující proprium → přímá změna bez formální obměny

↓ nové proprium: A = A

např. řeka *Haná* → choronymum *Haná*

(2) **tzv. rozšířená transonymizace** (s formální obměnou).

Proces tzv. rozšířené transonymizace popisuje následujícím způsobem:

⁸⁾ Srov. R. Šrámek, Transonymizace v propriální nominaci, *Folia onomastica Croatica* 12–13, 2003–2004, s. 499–508. Podle autora mohou být termíny depropriálnost a deproprium interpretovány dvojznačně: a) proprium má svůj původ v jiném propriu, pak je proprializace protipólem deapelativizace, jejímž výsledkem je proprium vzniklé z apelativa, nebo b) je chápán prefix *de-* ve významu „zbavit se něčeho“ a pak deproprializace znamená proprium apelativizovat. R. Šrámek se přiklání k druhému významu slova deproprializace a pak je rozdíl mezi transonymizací a depropriizací zřetelný. Transonymizace působí uvnitř propriální sféry jazyka a výsledkem je proprium, zatímco deproprializace překračuje propriální sféru směrem do apelativní a výsledkem je apelativum. Depropriální proprium chápe jako proprium vzniklé z jiných proprií.

⁹⁾ R. Šrámek, o. c. v pozn. 8, s. 502.

¹⁰⁾ Problematika transonymizace se objevila také v pracích A. V. Superanské, *Teorija i metodika onomastičeskich issledovanij*, Moskva 1986, a A. Cieślíkové, *O motywacji w onomastyce*, *Polonica XVI*, 1994, s. 193–199.

¹¹⁾ R. Šrámek, o. c. v pozn. 8, s. 505–506.

fundující proprium → změna na odvozovací základ nového propria

↓ propriálně formální obměny (s morfémovou obměnou)

↓ nové proprium: A x A'

např. řeka *Svitava* → oikonyma *Svitavy*, *Svitávka*.

Rozšířené pojetí, pokud by bylo přijato, by si však podle autora vyžádalo i nové definování pojmu transonymizace.

Domníváme se, že uvedený model by bylo možné ještě obměnit tak, že tzv. rozšířená transonymizace by byla dvojího typu. To znamená, že kromě výše uváděné morfémově strukturní obměny by se realizoval ještě druhý typ, tj. **lexikální rozšíření**, jehož výsledkem je **víceslovné transonymum**, např. oikonymum *Olomouc* → chrématonymum „sportovní klub“ *Lokomotiva Olomouc*.

3. Typické rysy transonymizace oikonym v chrématonyma

Pozorování a závěry dalších částí vycházejí z materiálu korpusu SYN2005, jsou jím tedy determinovány. Jedná se o pohled synchronní, parolový. Nezabýváme se tedy systematickou genezí vzniku jednotlivých transonymizovaných chrématonym, ani popisem motivačních modelů chrématonym, či úvahami o funkci oikonyma transonymizovaného do víceslovného chrématonymického názvu. Při hodnocení příkladů transonymizace jsme si všimli jednak dokladů tzv. čisté transonymizace, jednak tzv. rozšířené transonymizace, a to jejího druhého typu, v rámci něhož vznikají víceslovná transonyma.¹²⁾

Naší cílem bylo poukázat na dynamické projevy transonymizace oikonym, které lze charakterizovat takto:

(1) Při transonymizaci dochází velmi často **k přechodu oikonym do třídy chrématonym**, tj. do třídy proprií, která se v současném jazyce (na rozdíl od jiných tříd proprií) rozvíjí velmi dynamicky, což je odrazem společenských změn po r. 1989. V tomto procesu se jako velmi progresivní a produktivní typ jeví víceslovná chrématonyma, jejichž součástí je oikonymum formálně homonymní s původním jednoslovným oikonymem, např. oikonymum *Olomouc* → 1. *HFK Olomouc*, *DHK Olomouc*¹³⁾ atd.

(2) **Centrální povahu** mají příklady transonymizace, kdy se **původní oikonymum stává součástí víceslovného chrématonyma**, např.: oikonymum *Olomouc* → chrématonymum *Sigma Olomouc*.

(3) **Častým jevem** je tzv. **mnohonásobná transonymizace** (lze ji nazvat jako „multitransonymizaci“), tzn. že se původní oikonymum transonymizuje a stává se součástí různých druhů/tříd chrématonym,

¹²⁾ Viz rovněž J. M. Tušková, Transonymizace a chrématonyma, In: M. Biolik – J. Duma (eds.), *Chrematonimia jako fenomen współczesności*, Olsztyn 2011, s. 485–491.

¹³⁾ 1. *HFK Olomouc* – fotbalový klub, *DHK Olomouc* – házenkářský klub.

např. oikonymum *Brno* → chrématonymum

↓např.

„sportovní klub“	<i>Boby Brno, Gambrinus Brno, Kometa Brno, Tesla Brno, Zbrojovka Brno;</i> ¹⁴⁾
„firma, podnik“	<i>Dopravoprojekt Brno, Energetické strojírny Brno, Teplárny Brno;</i> ¹⁵⁾
„divadlo“	<i>Městské divadlo Brno, Večerní Brno;</i> ¹⁶⁾
„veletrh“	<i>Autosalón Brno;</i>
„soutěž“	<i>Bienále Brno;</i> ¹⁷⁾
„noviny“	<i>Haló Brno</i> atd.

„Všechny tři tituly mistryň ČR získaly synchronizované plavkyně *Tesly Brno.*“ (SYN2005, PUB)

„A pan režisér pak pozval Láďu na konkurz do divadla *Večerní Brno.*“ (SYN2005, POP)

„Mimořádná valná hromada *Tepláren Brno* v pátek souhlasila se splynutím firmy s dalšími třemi českými společnostmi [...]“ (SYN2005, PUB)

„Ke stejným tématům probíhala souběžně anketa pro nejširší veřejnost v měsíčníku *Haló Brno.*“ (SYN2005, POP)¹⁸⁾

Z výše uvedených příkladů transonymizace vyplývá, že se vytvářejí určité **třídy tzv. hromadných onymických objektů** (kluby, firmy, divadla ...) To odpovídá teorii onymických objektů, která na transonymizaci dosud nebyla podrobněji vztažena.

(4) U některých víceslovných transonymizovaných chrématonym, zejména jedná-li se o názvy sportovních klubů, dochází při komunikaci k **univerbizaci víceslovného oficiálního názvu**. Výsledná komunikační univerbizovaná podoba je často variabilní, může obsahovat různé části oficiálního víceslovného chrématonyma, např. hokejový klub *Kometa Brno* → *Brno*, nebo *Kometa*.

¹⁴⁾ Některé chrématonymické názvy jsou homonymní (vzniklý víceslovný chrématonymický název se může jako celek transonymizovat dále do jiné třídy chrématonym): *Zbrojovka Brno*: průmyslový podnik → sportovní klub.

¹⁵⁾ SYN2005: *Teplárny Brno – Teplárny Karviná* – existence těchto chrématonym dokazuje, že každé z nich identifikuje odlišný objekt (k jejich rozlišení slouží právě transonymizované oikonymum).

¹⁶⁾ Zaniklé satirické divadlo *Večerní Brno* (1959–1992).

¹⁷⁾ *Bienále Brno* – soutěž / výstava grafického designu.

¹⁸⁾ U každého dokladu chrématonyma je uveden korpusový zdroj: SYN2005 a žánr: PUB (publicistika), POP (populárně-naučná literatura); dále v textu užíváme ještě označení žánrů: FAC (literatura faktu), COL (povídka) a NOV (román).

„Mistr světa z let 1996 a 1999 začal trénovat s prvoligovou *Kometou Brno*, ale možný je i jeho odchod do zahraničí.“ (SYN2005, PUB)

„Hokejisté brněnské *Kometry* nepřijeli k sobotnímu zápasu 2. předkola Českého poháru [...]“ (SYN2005, PUB)

„Utvrdil se, že hra jeho týmu byla lepší než při poslední domácí prohře s *Brnem*.“ (SYN2005, PUB)

Takové univverbizované chrématonymum nemá však shodný propriální význam jako výchozí oikonymum *Brno*, které se stalo částí struktury víceslovného chrématonyma, ale má již všechny znaky chrématonyma. Mohlo by se zdát, že v rámci víceslovných chrématonym typu *Kometa Brno*, *Boby Brno* apod. má část „*Brno*“ pouze lokalizační funkci, která vyplývá z povahy výchozího oikonyma *Brno*. Není tomu tak, protože ve víceslovném chrématonymu tvoří už součást jeho celku a kromě původní lokalizační funkce oikonyma získává všechny funkce transonymizového chrématonyma.

(5) Doklady tzv. **čisté transonymizace oikonym** v chrématonyma jsou **periferní, často chybí úplně** (např. oikonymum *Brno* nemá v korpusu SYN2005 transonymizovanou jednoslovnou oficiální podobu chrématonyma).

4. Faktory ovlivňující rozsah transonymizace oikonym

Na základě korpusových dokladů lze tvrdit, že faktory ovlivňující rozsah transonymizace jednotlivých oikonym jsou dvojí povahy: mimojazykové a jazykové (obojí mají determinující ráz).

K faktorům mimojazykovým nesporně patří:

- (1) **společenská významnost místa** (politická, průmyslová, kulturní) pojmenovaného určitým oikonymickým názvem;
- (2) **velikost oikonymického objektu** daná jeho zeměpisnou rozlohou a počtem obyvatel (město, obec).

V některých případech se přidává:

- (3) **emocionální vztah (ať už kladný nebo záporný) pojmenovatele k objektu pojmenování**, tento faktor může být přítomen, nebo nemusí, protože neplyne z propriálně identifikační funkce, ale z funkce komunikační.

K faktorům jazykovým se řadí:

- (1) **faktor propriálně sémantický**, tj. využití jednoho sémového prvku propriálního významu původního oikonyma (např. „důležitost“, „starobylost“, „reprezentativnost“) jako pojmenovacího motivu objektu jiného, tj. vzniklého chrématonyma;
- (2) **faktor komunikační povahy**, tj. **především frekvence** oikonyma v komunikaci.

Působení mimojazykových a jazykových faktorů se vzájemně doplňuje; z mimojazykových faktorů má určující roli faktor společenské významnosti místa, z jazykových pak faktor propriálně sémantický (jeho přítomnost je pro vznik transonymizovaného názvu nezbytná).

Z mimojazykových faktorů se (1) faktor společenské významnosti místa pojmenovaného určitým vlastním jménem jeví ve své působnosti za relativně konstantní (čím větší významnost, tím větší potenciál transonymizace), zatímco (2) velikost oikonymického objektu jako faktor s proměnlivou působností – většinou však platí, že čím větší je velikost oikonymického objektu, tím větší je jeho potenciál podílet se na transonymizaci.

Z rozboru materiálu však také plyne, že mimojazykový faktor (2) /velikost objektu/, podléhá vždy faktoru (1) /významnost objektu/, a tak existují i menší česká města, či dokonce obce, které jsou něčím společensky významné a jejich názvy se také zapojují do transonymizace a výsledkem jsou frekventovaná transonyma (chrématonyma), např. oikonymum *Drnovice*¹⁹⁾ (název obce) → chrématonymum „fotbalový klub“ *FK (FC) Drnovice* (19 dokladů), či jen frekventovanější univerbizovaná podoba chrématonyma *Drnovice* (více než 600 dokladů). Oikonymické názvy menších měst či obcí však v sobě nemají obsažen takový potenciál produktivity, tzn. schopnost transonymizovat se do různých chrématonymických názvů, jako většina oikonym pojmenovávajících větší města. To je dáno mimojazykovou realitou – v malém městě/obci neexistuje potenciál pro vznik většího množství firem, sportovních klubů apod.

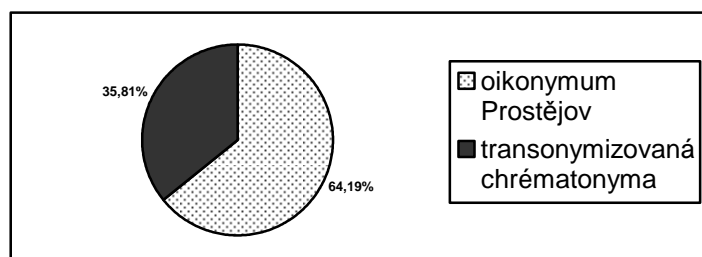
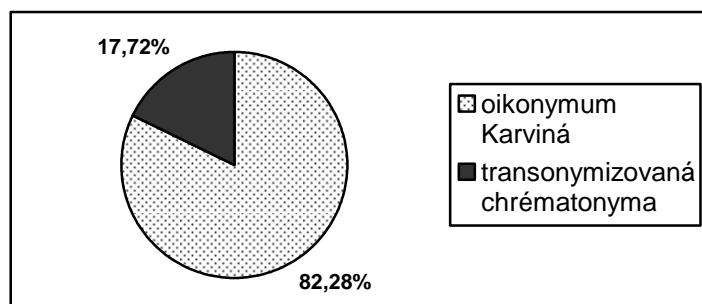
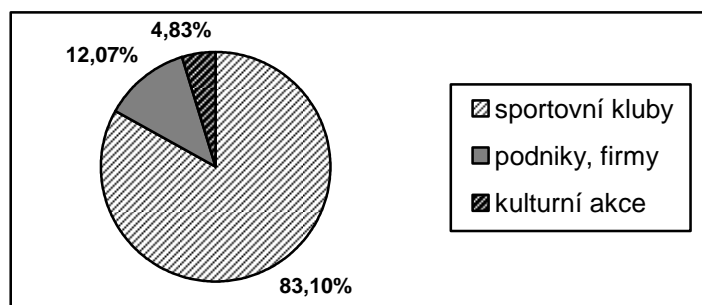
„Fotbalisté *FC Drnovice* vypadli v prvním kole poháru UEFA s týmem Mnichov 1860.“ (SYN2005, PUB)

„Trenér *Drnovic* Karel Večeřa neměl pomyšlení na pohárový zápas.“ (SYN2005, PUB)

Působení mimojazykových faktorů se, jak již bylo řečeno, promítá do **frekvence chrématonyma v komunikaci**. Na příkladech názvů dvou měst ČR se střední frekvencí (500–1500 výskytů), tj. *Prostějov* a *Karviná*, ukážeme podíl transonymizovaných chrématonym, který může v některých případech dosahovat více než 35 % z celkové frekvence původního oikonyma.

Na příkladu transonymizovaného chrématonyma *Prostějov* lze demonstrovat frekvenci jednotlivých tříd chrématonymických názvů. Většinu transonymizovaných chrématonym zde tvoří názvy společenských organizací a institucí (sportovní kluby, průmyslové podniky, firmy), okrajově se vyskytlo pojmenování společenského jevu, tj. název kulturní akce.

¹⁹⁾ *Drnovice* – obec v Jihomoravském kraji (Vyškovsko), v níž působil fotbalový klub *FK Drnovice*, který hrál v letech 1993–2002 a 2004/2005 1. ligu.

Graf č. 1: Prostějov**Graf č. 2: Karviná****Graf č. 3: Chrématonymum „Prostějov“**

Frekvence (v procentech) jednotlivých tříd chrématonymických názvů:

(1) sportovní kluby: *Prostějov* /univerbizovaný název fotbalového, hokejového a basketbalového klubu/ (74,8 %), *HC Prostějov* (4,5 %), *Lerk Prostějov* (3,8 %);

(2) průmyslové podniky a firmy: *OP Prostějov* (7,9 %) / *Oděvní podnik Prostějov* (1 %), *Pozemstav Prostějov* (1,4 %), *Starorežná Prostějov* (1,4 %), *Gala Prostějov* (0,3 %);

(3) vlastní jména společenského jevu: recitační soutěž *Wolkerův Prostějov* (4,8 %).

„Hokejisté *Prostějova* rozhodli o výhře třemi góly v závěru druhé třetiny.“ (SYN2005, PUB)

„Vedle domácích se na turnaji představil prvoligový *HC Prostějov*, slovenský ligový celek z Nitra a druholigová Olomouc.“ (SYN2005, PUB)

„K hlavním odběratelům patří *OP Prostějov* a Kras Brno, Ozeta Trenčín a Makyta Púchov.“ (SYN2005, POP)

„*Wolkrův Prostějov* není ale jediným místem setkání s poezií.“ (SYN2005, PUB)

5. Projevy transonymizace oikonym v chrématonyma v morfoložické rovině

Projevy transonymizace v morfoložické rovině popisujeme pouze na základě výzkumu femininních oikonym češtiny, proto mohou být dále uváděné závěry tímto faktem limitovány.

Při tzv. čisté transonymizaci oikonyma (*Praha* → „hotel“ *Praha*) se vyskytuje transonymizované chrématonymum zpravidla jen ve tvaru nominativu,²⁰⁾ protože bývá v textu obvykle blíže specifikováno apelativem (hotel, kino, ...).

„V Mostě si nejprve zajel na večeri do hotelu *Praha* na starobylém náměstí, zpola již vyhubeném demoličními pracemi.“ (SYN2005, NOV)

Dojde-li k tzv. rozšířené transonymizaci, při níž se oikonymum transonymizuje do víceslovného chrématonyma, užívá zde jako chrématonymum také tvar nominativu.

„Pokus o malý zázrak se házenkářům *Baníku Karviná* nepodařil. (SYN2005, PUB)

Analytik *INCOMY Praha*, Zdeněk Skála, uvedl, že supermarkety obecně loni ztratily část motorizovaných zákazníků [...]“ (SYN2005, PUB)

V komunikaci podléhá často transonymizované víceslovné chrématonymum univerbizaci (oikonymum *Příbram* → *FC Marila Příbram* → *Příbram*). Toto univerbizované transonymum si zachovává deklinaci, avšak může se v ní od původního oikonyma lišit distribucí některých koncovek.

K prezentaci **odlišností mezi tvary univerbizovaných chrématonym a původních oikonym** byly vybrány dvě skupiny **femininních oikonym**, které mají ve svých paradigmatech doloženy **dubletní tvary**:

(1) **singulárová oikonyma zakončená na -m a -v** (v Gsg. -i/-ě: *Chrudimí/Chrudimě, Čáslaví/Čáslavě*)

(2) **pomnožná oikonyma na -(ov)ice** (v Dpl. -ím/-ům: *Budějovicím/Budějovicům*).

U sedmi oikonym zakončených na -m a -v (*Příbram, Chrudim, Vlašim, Čáslav, „Boleslav“*,²¹⁾ *„Stará Boleslav“*, *Přibyslav*)²²⁾ byla v korpusu SYN2005 zaznamenána transonymizace původního oikonymického názvu v názvy chrématonymické (označení sportovních klubů). Zatímco u oikonym byla v Gsg. doložena dubleta -i/-ě,²³⁾ vzniklá **univerbizovaná chrématonyma** vždy volila už jen **koncovku -i**, která je vývojově mladší a v korpusu frekventovanější i v případě tvarů oikonym, např. frekvence tvarů

²⁰⁾ Jedná se o funkci tzv. nominativu jmenovacího.

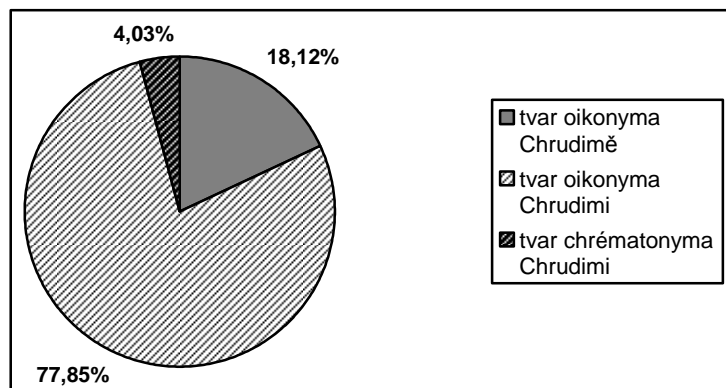
²¹⁾ „Boleslav“ – univerbizovaný neoficiální název – oficiálně *Mladá Boleslav* nebo *Brandýs nad Labem-Stará Boleslav*.

²²⁾ Celkem bylo v korpusu SYN2005 doloženo dvanáct takto zakončených oikonym, ve výčtu chybí *Kouřim, Putim, Zbraslav, Mladá Boleslav, Brandýs nad Labem-Stará Boleslav*.

²³⁾ U oikonym je užití dublety -i/-ě stylisticky rozlišeno – převážující tvary s koncovkou -i dokládají nejčastěji texty publicistické, zatímco tvary s koncovkou -ě se nejvíce objevují v textech krásné literatury a literatury faktu.

oikonyma: *Chrudimi* (232)/*Chrudimě* (53); frekvence tvarů univerbizovaného chrématonyma: *Chrudimi* (11).

Graf č. 4: Distribuce koncovek Gsg. -ě a -i u oikonyma a univerbizovaného chrématonyma *Chrudim*

„Sám často do *Chrudimě* zajížděl „k Musilům“ a s ním řada vynikajících tehdejších hudebníků, [...]“ (SYN2005, FAC)

„S Hradišťanem přijede do *Chrudimi* také primáš Jiří Pavlica.“ (SYN2005, PUB)

„Ani hokejisté *Chrudimi* nedokázali zastavit rozjetý Pelhřimov.“ (SYN2005, PUB)

Na základě korpusových dokladů lze říci, že většina pomnožných oikonym na *-(ov)ice* volí v psaných textech jen variantní koncovku *-ím*, koncovka *-ům* je v psaném úzu silně periferní.²⁴⁾ Dubletu *-ím/-ům* dokládají pouze čtyři oikonyma: *Bojanovice*, „*Budějovice*“, ²⁵⁾ *Holice*, *Vršovice*, a to ve velmi nízkých výskytech. **Univerbizovaná chrématonyma** transonymizovaná z oikonym (jednalo se o chrématonyma různých tříd – nejčastěji názvy sportovních klubů a průmyslových podniků) si volila novější a progresivnější **koncovku -ím**.

„A tak se stalo, že dobrý voják Švejk, místo aby šel k *Budějovicům*, ubíral se od Budějovic.“ (SYN2005, NOV)

„Má krumlovská točna zůstat *Budějovicím*?“ (SYN2005, PUB)

„Slávisté měli proti *Budějovicím* trochu ulehčenou situaci tím, že dali rychle úvodní gól [...]“ (SYN2005, PUB)

6. Závěry

Materiál korpusu SYN2005 považujeme za objektivní zdroj výzkumu transonymizace oikonym v oblasti psaného jazyka. Problematika transonymizace oikonym do třídy chrématonym nabízí celou řadu jevů, kterým je třeba věnovat pozornost – od

²⁴⁾ Doklady koncovky *-ům* pocházejí především z krásné literatury (NOV, COL) či literatury faktu (FAC), jen okrajově z publicistiky (PUB) a populárně-naučné literatury (POP).

²⁵⁾ „*Budějovice*“ – univerbizovaný neoficiální název – oficiálně *České Budějovice*.

vymezení typů transonymizace, přes faktory, které ji ovlivňují, až po třídy chrématonym, které při ní vznikají. Neméně zajímavá je rovněž morfologická stránka transonymizovaných chrématonym, zejména existující odlišné tendence ve volbě koncovek v paradigmatech výchozích oikonym češtiny a transonymizovaných chrématonym.

Tento výčet zkoumaných jevů týkající se transonymizace a chrématonym není však zdaleka konečný. Je třeba především zvážit, zda budeme chápat transonymizaci pouze v její zatím tradičně přijímané podobě, tj. ve smyslu tzv. čisté transonymizace, či její význam rozšíříme a nově definujeme. V případě víceslovných chrématonymických názvů je možné věnovat pozornost genezi jejich vzniku a popsat jednotlivé motivační modely.

*Pedagogická fakulta, Katedra českého jazyka
Masarykova univerzita v Brně
Poříčí 7
616 00 Brno
tuskova@ped.muni.cz*